

EKONOMIJA

Dr. Domagoj Sajter
Shutterstock ilustracija

■ U Hrvatskoj postoji oko 19 000 poduzeća koja nemaju niti jednoga zaposlenog, a račun im je blokiran duže od godine dana. Najveći dio domaćih insolventnih trgovačkih društava, zapravo, čine ta »zombi« poduzeća - ni živa ni mrtva. Eurostat (Europski zavod za statistiku) s vremena na vrijeme objavljuje podatke o rođenim i umrlim tvrtkama u izvješću pod naslovom *Poslovna demografija*. Domaća »zombi« poduzeća ondje bi se našla u ponoru između navedenih statističkih kategorija; njih 19 000 nisu živi ekonomski subjekti, jer ne obavljaju nikakvu ekonomsku aktivnost, nemaju niti jednoga jedinog zaposlenog i k tome im je blokiran račun; što će reći: na računu nemaju ni lipice, a imaju ne-podmirene dugove koje nisu u stanju podmiriti već duže od godine dana. Tih 19 000 nisu ni mrtve pravne osobe, jer su upisane u sudski registar - »matičnu knjigu rođenih« - i u bilo kojem trenutku bi se mogle aktivirati i nastaviti poslovati - dovoljno je da uprava (vlasnici) vrte dugove, i eto ih opet u ekonomskoj igri, na tržištu, kao da se ništa dogodilo nije. Dakle upisani su u »matičnu knjigu rođenih«, a živi nisu - što su drugo nego *živi mrtvaci*?

Nije li neozbiljno nazvati ta trgovačka društva »zombi« poduzećima? Apsolutno jest, upravo onoliko koliko je neozbiljan i sustav koji je omogućio njihovo frankenštajnovsko životarenje. Sustav je to koji ničim ne sankcionira najveću izopačenost u gospodarstvu, onu koja nastaje kad osoba preuzme dobra ili užiiva usluge a potom iste ne plati. Ili još gore:

primi robu, ne plati ju i još ju preproda trećemu. Davnje 1624. godine u engleskome stečajnom zakonu napisano je: »Trgovanje stečajnika crv je koji izjeda srce cjelokupne trgovine i robne razmjene«, a dužnik time čini »namjerno zlo«. Ali daleko je Engleska, i zlato što sja... Što se događa u Hrvatskoj 2010. godine?

U srce svakog ekonomskog sustava, pa tako i domaćega, ugrađena je razmjena: roba za novac, usluge za novac, roba za robu itd. Kada jedna ugovorna strana ispunjava svoje obveze a druga ne, sustav postaje neodrživ i urušava se; lanac puca jer drugi više nije u stanju platiti trećemu, treći četvrtomu, i eto nas začas iz Engleske u Hrvatskoj. Slijedom toga, u sklopu aktivnosti iz *Programa gospodarskog oporavka* Vlade Republike Hrvatske planirano je i »stvaranje uvjeta za učinkovitu provedbu stečajeva«. Ta je mjera rezultirala dopunama *Stečajnog zakona*, donesenima po hitnom postupku na saborskoj sjednici 1. listopada ove godine; jednoglasno, sa 104 glasa za, što će reći da jedna trećina zastupnika u tom trenutku uopće nije bila u Saboru. Zasiurno su imali pametnijeg posla nego sudjelovati u donošenju zakona, jer zaraditi izrazito natprosječno mirovinu za samo nekoliko godina rada mogu samo izabrani trutovi.

Evo ga dakle u *Narodnim novinama* (br. 116/2010) - svježe nadopunjeni *Stečajni zakon*, kojemu je cilj konačno rješenje problema »zombi« poduzeća. Što novoga donosi?

Konačno rješenje za »zombi« poduzeća?

stina katkad boli. Srećom, i oslobađa (*Iv* 8, 32). Poštenoga građanina duboko vrijeđa bujanje sloja »uspješnih« poduzetnika, koji svoj položaj grade na leđima srednjeg sloja i »običnih radnika«. Poziraju za naslovnice poslovnih tjednika, primaju »Zlatne kune«, jedre po dalekim morima, licitiraju na humanitarnim aukcijama, ali dobavljačima i radnicima ne plaćaju. Ili plaćaju uz nepodnošljivo duge odgode. Pošteni placi kraj njih ispadaju prostodušni naivčine... Znači li biti »sposoban« - imati obraz kao don, financirati se na račun drugih?

Trulo je to tkivo odvratni tumor u organizmu ekonomije (i društva u cjelini), koji valja odstraniti. U suprotnome širi se, metastazira i »uspješno« uništava cijelo tijelo. Upravo tomu služi stečajni sustav: on je zadužen sve koji ne igraju prema pravilima isključiti iz tržišne utakmice i u stečajnom postupku isplatiti dugove. Stečajni zakon savršeno jasno propisuje: tko duže od dva mjeseca nije sposoban platiti svoje dugove - doviđenja - ide u stečaj. Kamo sreće kad bi se propisano još i provodilo u djelo. Kod

nas nekih 19 000 pravnih osoba ima blokade duže i od godine dana, pa nikom ništa, pojeo vuk magare. Zapravo, još uvijek ga jede.

Ustvari, nije problem laganje pred sudom, nije problem varanje porezne uprave, nije problem pljačka trgovine, nije problem ubojstvo nedužnoga. Sve su to nedjela kojih je bilo i kojih će, htjeli - ne htjeli, uvijek biti. Problem nastaje kad za te zločine odgovorni ne bivaju primjereno kažnjeni. A kod nas za neplaćanje dospjelih obveza gotovo nitko ne biva kažnjen. Statistike pokazuju kako u Hrvatskoj u manje od 0,6 % stečajeva neki sudionik biva osuđen za svoja nepoštena djela. Time se šalje nedvosmislena i jasna poruka: neplaćanje dugova prihvatljiv je obrazac ponašanja, nešto što se tolerira, na što se žmiri. I eto još jedne u nizu supermodernih društvenih transformacija perversnoga u »standardno«, abnormalnoga u »normalno«.

Kriminal bijelog ovratnika

Davno prije nastanka suvremene krize, prije nekih šest godina, Šime Pavlović (domaći ekspert na

području kaznenog prava) pisao je kako postoji »široka društvena hipokrizija o potrebi poštivanja etičkih i moralnih normi, a da se pri tom ništa ne poduzima kako bi se smanjio broj stečajeva, pozvali na kaznenu odgovornost počinitelji kaznenih djela i poduzimale radnje na otkrivanju uvjeta nastanka stečajnih kaznenih delikata«. Otada do danas bilo je mnogo zujanja, a malo meda. U praksi se može promatrati kako pojedinci otvaraju ili kupuju trgovačka društva, iz njih isisavaju (možda je pravilnije reći *kradu*) svu vredniju imovinu, preuzimaju obveze koje ne podmiruju te nakon toga otvaraju ili kupuju novo društvo, s kojim ponovno čine isto što i s prethodnim. Nekažnjeno prolaze kroz sustav i narušavaju povjerenje svih sudionika i u gospodarstvo i u pravosuđe te destabiliziraju čitavo tržište. To je kriminal u pravom smislu riječi, i to tzv. *kriminal bijelog ovratnika*, u kojem sudjeluju »ugledni« ljudi, viđeni i istaknuti pripadnici srednjih, češće viših slojeva društva (usp. *Mr* 23, 27). Često su to visokoobrazovani, iskusni stručnjaci, koji su sposobni bolje zamesti

trag svojim kriminalnim djelima od običnih, malih *lupeža s ulice* te u tome leži dio razloga zašto uglavnom ostaju neosuđeni. Premda njihovi otisci ostaju prikriveni, jedan trag uvijek ostavlja za sobom, poput posjetnice - to su *zombi* poduzeća: neživi/nemrtvi svjedoci društvene »kreme«, koja ih je poharala.

Migoljenje kroz sustav

U svjetlu navedenoga valja promatrati i dopune *Stečajnog zakona*, upravo »vruće ispod čekića«. U Hrvatskoj se time ustrojava novi, sedmi postupak u već otprilje prekomplikiranom stečajnom sustavu te se, uz klasični likvidacijski stečajni postupak, prethodni stečajni postupak, skraćeni stečajni postupak, stečaj male vrijednosti, osobnu upravu, restrukturiranje u stečaju (uz promašeni zakonski naziv *stečajni plan*) i međunarodni stečaj, ustanovljuje još jedan skraćeni stečajni postupak. Sve u svemu, sada postoje dva skraćena stečajna postupka, onaj stari (iz članka 63 *Stečajnog zakona*) i taj novi (glava Xa). Cilj je novome smaknuti poduzeća koja »nastanjuju čardak ni na nebu

ŠTO SE POSTIGLO IZMJENAMA I DOPUNAMA STEČAJNOGA ZAKONA?

Smisao stečaja povrat je dugova. Ako se dugovi ne vraćaju ni u stečaju onda stečajni postupak nije ni potreban

ni na zemlji«, i izbrisati ih s lica zemlje (nažalost, ne jednom zasnagda, već samo do kraja 2012. godine, kada te odredbe *Stečajnog zakona* prestaju vrijediti i kada se novi skraćeni stečajni postupak stavlja izvan snage).

Sve je to repriza već videne predstave, i kamo sreće kad bi te »reform« bile supstancijalna, trajna rješenja. Posebna vrsta skraćena stečajnog postupka već se provodila prema *Zakonu o izmjenama i dopunama Stečajnog zakona iz 2000. godine* (čl. 70, Nn 129/2000). Naime tim je zakonom Zavodu za platni promet bila utvrđena obveza podnošenja izvješća trgovač-

kim sudovima o svim pravnim osobama s čijih računa tijekom tri mjeseca nije izvršena nikakva isplata zbog toga što na tim računima nema sredstava, a te osobe nemaju osnivački kapital veći od 100.000 kuna. Primjenom tih odredbi tada je učinjena velika čistka malih insolventnih neaktivnih trgovačkih društava, koja niti imaju veću imovinu, niti su solventna. U međuvremenu netko je negdje odlučio da se navedeni, desetljeće star članak više neće primjenjivati; posljedično su se »zombiji« namnožili, pa se slična čistka pokušava i danas, deset godina kasnije.

Ono što bi na prvi pogled trebalo biti jasno jest da se novim skraćenim stečajnim postupkom samo odstranjuje tumor; amputira se gnjilo tkivo, ali se ne zaustavlja maligni proces koji to tkivo generira. Onaj tko je prije nekažnjeno migoljio kroz sustav, veselo će to činiti i nadalje. S druge strane »malim« građanima kuha se i pripravlja novi i »efikasniji« ovršni sustav, u kojem će se predstaviti novo društveno zanimanje - javni ovršitelj (nešto poput javnog bilježnika ili odvjetnika), koji će

se sustavno, danonoćno i ustrajno zauzimati da građane svaki njihov neplaćeni »računčić« dostigne s kamatama. Neplaćanje desetak kuna neće se tolerirati, ali desetak milijuna kuna - to je već druga priča (u žargonu rutinera: vodradit će se dogovoreno). Nejednaki principi za one koji bi trebali biti jednaki pred zakonom rezultiraju u više od 500.000 ovrha nad građanima neplaćima, a s druge strane stoji nešto više od 1.700 stečaja nad pravnim osobama neplaćima. Jednima se za neplaćanje najčešće progledava kroz prste, druge se za isto mlati po prstima.

Tolerirano neplaćanje

Premda zvuči nevjerovatno, (jedna od) rak rana hrvatskog gospodarstva nije u tome što se otvara mnogo stečaja, nego što ih se otvara premalo. Tolerira se neplaćanje, stečajevi se ne otvaraju kada bi trebali, a poštene se stečajni dužnici ne uvažavaju (premda je još 1764. godine Cesare Beccaria uvidio kako je moguć i pošten stečaj, »zbog nepoštenja drugih ili zbog njihovih nesreća ili zbog slučajeva kojima se nikakvom mudrošću ne

može izbjeći«). Uslijed toga stečajevi se otvaraju prekasno, kada ni kakve vrednije imovine više nema, kada su svi kompetentniji radnici (nositelji poslovnih procesa) već našli drugog poslodavca, kada je bilo kakvo restrukturiranje nemoguće i kada se jedino još može, poput mrtvozornika, proglasiti smrt poduzeća. To nije smisao stečaja! Smisao stečaja je povrat dugova, a ako se dugovi ne vraćaju ni u stečaju, onda stečajni postupak (ni jedan od domaćih sedam inačica) nije ni potreban.

Konačno, moglo bi se reći kako *Stečajni zakon* u praksi vrlo loše zaštićuje vjerovnike, i to zbog »neefikasne primjene zakona u pravosuđu, koja proizlazi iz bitnog problema nekompetentnosti sudaca, te u određenoj mjeri, korupcije među sucima. Naime, neuspješna primjena zakona omogućuje djelovanje grupama nalik mafiji, koje su specijalizirane u otuđenju imovine dužnika u stečaju na račun vjerovnika.« Citat je čeških autora O. Konta i O. Vychodila i odnosi se na češki stečajni sustav. No ako se tko *Štećno* čitajući ga, neka je. ■

Nekoliko crtica o domaćem stečajnom sustavu

■ Što se moglo i trebalo popraviti u stečajnom sustavu, a opet se propustilo učiniti? Evo samo nekih (blago rečeno) nelogičnosti u koje se i dalje ne dira.

Prvo, dijelovi *Kaznenog zakona* koji se odnose na nepoštena postupanja u stečaju (čl. 281, 282, 283) trebali bi se ili brisati (i time definirati kako je u stečaju i prije stečaja apsolutno sve dopušteno), ili izmijeniti i napokon početi primjenjivati. Kada nitko nikada ne bi provjeravao brzinu vožnje na cestama i kažnjavao prijestupnike, vrlo bi se malo građana pridržavalo ograničenja brzine. Isto je s plaćanjem na vrijeme i krađom u stečaju.

Zatim je potrebno izmijeniti način na koji sudac u postupku imenuje stečajnog upravitelja. U Hrvatskoj stečajni sudac imenuje stečajnog upravitelja potpuno autonomno, jer ne postoji nikakav sustav dodjele predmeta, već sudac prema vlastitom nahođenju odlučuje kome će dodijeliti određeni stečajni postupak, odnosno koga će »zaposeliti«. Kao posljedica toga pojedini stečajni upravitelji bivaju imenovani u desecima slučajeva, dok drugi godinama ne dobivaju niti jedan. Znači li to da stečajni upravitelj treba biti u »dobrim odnosima« sa sucem, jer o sucu ovisi i njegovo buduće imenovanje i ishod postojećih postupaka?

Kao da to nije već dovoljno, sudac upravitelju određuje i visinu »nagrade za rad«. To čini prema propisu Vlade RH, ali obračun troškova odobrava samostalno. Dakle moglo bi se reći da je on upravitelj »poslodavac« u pravom smislu riječi, jer osim što ga zapošljava, određuje mu i visinu »plaće«. Zanimljivo je kako se rješenje o visini nagrade i naknade troškova dostavlja interesentima i stavlja na oglasnu ploču, ali **bez naznake visine iznosa**. Dakle »sve« na tom izvješću piše, samo ne i cifra koja će upravitelju biti isplaćena. I to je po zakonu (čl. 29, st. 4)! Doduše, dopušteno je doći na sud i u pisarnici tražiti uvid u taj iznos, ali u zakonu ne stoji tko to smije učiniti, što u praksi znači da individualni zaposlenik suda u pisarnici može »slobodno tumačiti« tko smije a tko ne smije gledati u plaće upravitelja.

Nije kraj: završni račun stečajnog upravitelja podložan je reviziji samo ako reviziju predloži sam upravitelj, inače nije. Ako stečajni upravitelj ne želi revizora koji će pregledavati i analizirati njegov završni račun, neće ga ni imati. Kada bi porezna uprava radila po istom principu, tko bi ikada plaćao porez?

Još samo jedna crtica: u redoslijedu isplata nakon unovčenja imovine stečajnog dužnika odvjetnici se namiruju prije radnika. Toliko o snazi odvjetničkog lobija...